تبیین، مقایسه و تحلیل فرآیند شکل گیری نظریه‌های مددکاری اجتماعی (یک مرور سیستماتیک)

عطیه حاشیه‌باف: گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران
عذرا فرمانی*: گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران nasim_farmani@yahoo.com
نسرین بابائیان: گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران
محمد باباپور: گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران
معصومه معارف‌وند: گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی، تهران، ایران arammaref@gmail.com

چکیده

مقدمه: در حال حاضر نظریه‌ها نقش بسزایی در همه علوم انسانی از جمله مددکاری اجتماعی ایفا می‌کنند اما نظریه‌های مددکاری اجتماعی هیچ‌گاه بطور جامع مورد مقایسه و تحلیل قرار نگرفته‌اند. این مرور مهمترین نظریه‌های مددکاری اجتماعی را بررسی و مقایسه می‌کند.

روش: پایگاه‌های اطلاعات الکترونیکی مرتبط (Pub Med Elsevier, Google Scholar, Critical Social Work, SID, SAGEPUB, CIVILICA و Science Direct) به صورت سیستماتیک با استفاده از کلید واژه‌های Social Work و Theory و نام‌های اختصاصی نظریات جستجو شدند. سپس اسنادی که به تبیین، مقایسه و یا تحلیل نظریه‌های مددکاری پرداخته بودند، استخراج شدند. نظریه‌ها بر اساس دلیل و زمان شکل‌گیری، اهداف، گروه هدف، نقش مددکار اجتماعی و روش، مدت و تمرکز زمانی مداخله مورد مقایسه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج: ۲۵ نظریه مددکاری اجتماعی مقایسه شدند. بر اساس ظهور و پیشرفت نظریات مددکاری اجتماعی سه موج اصلی در حوزه مددکاری اجتماعی فردی، دو موج در حوزه کار با خانواده و چهار موج در حوزه مددکاری اجتماعی جامعه‌ای معرفی شدند. بسیاری از نظریه‌های مددکاری اجتماعی به منظور تکمیل نظریه‌های قبلی ارائه شده‌اند و بیشتر نظریه‌ها بر زمان حال تمرکز داشته‌اند و در برگیرنده مداخلات بینش محور بودند بلکه مداخلات با تمرکز بر فرد و محیط پیرامون توجه بیشتری نشان داده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری: رخ‌دادهای جهانی مانند جنگ‌های جهانی، جنبش‌های اجتماعی چون فمینیست، جهانی شدن، پیشرفت تکنولوژی و اینترنت، در تغییرات نظریه‌های مددکاری اجتماعی بسیار موثر بوده‌اند. در بسیاری موارد مددکاران اجتماعی به عنوان مدافع، توانمندکننده و برنامه‌ریز برای برقراری عدالت اجتماعی تلاش می‌کنند. می‌توان پیش‌بینی کرد پدیده‌های جهانی و بین‌المللی در آینده بر تغییرات نظریه‌های مددکاری اجتماعی تأثیر قابل توجهی داشته باشند.

واژگان کلیدی

مددکاری اجتماعی

نظریه

مرور سیستماتیک

* نویسنده مسئول
نوع مقاله: مروری
تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۹/۰۱
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۰/۱۰

نحوه استناد به مقاله: عطیه حاشیه‌باف، عذرا فرمانی، نسرین بابائیان، محمد باباپور، معصومه معارف‌وند. تبیین، مقایسه و تحلیل فرآیند شکل گیری نظریه‌های مددکاری اجتماعی (یک مرور سیستماتیک). فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۱۳۹۳؛ ۳ (۳): ۲۵-۱۶

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-12]
[DOR: 20.1001.1.1735451.1393.3.3.3.8]

Explanation, Comparison and Analysis of the Process of Social Work Theories Formation (a Systematic Review)

Atiya Hashibaf: Department of Social Work, University of Social Welfare and Rehabilitation
Azra Farmani*: Department of Social Work, University of Social Welfare and Rehabilitation nasim_farmani@yahoo.com
Nasrein Babaeian: Department of Social Work, University of Social Welfare and Rehabilitation
Mohamad Babapour: Department of Social Work, University of Social Welfare and Rehabilitation
Masoomeh Maarefvand: PhD in social work. Department of Social Work, University of Social Welfare and Rehabilitation arammaref@gmail.com

Abstract

Interoduction: At present, theories play a role in all human sciences, including social work but, the social work theories have not been comprehensively compared and analyzed. This review investigates and compares the most important social work theories.

Methodology: Relevant electronic databases (Pub Med, Elsevier, Google Scholar, Critical Social Work, SID, SAGEPUB, CIVILICA and Science Direct) were systematically searched using Social Work and Theory Key Words and the specific names of theories. Then the documents were extracted that they had explained, compared or analyzed social work theories. Theories were compared and analyzed based on reason and date of development, goals, target population, social worker's role, and method, duration and time concentration of intervention.

Results: Twenty-five social work theories were compared. According to the development process of the social work theories, three main waves for the individual social work, two waves for family social work and four waves for community social work have been introduced. Most of the social work theories have been presented in order to complete the previous theories and focused on present and insight- driven interventions. Moreover, they mostly have been paid attention to individual intervention and their environment.

Conclusion: Global events such as world wars, social movements like feminism, globalization, technology advancement and internet had been very effective in changes of social work theories. In many cases, social workers attempt as advocators, enablers and programmers for social justice. It is predictable that global and international phenomenon will have enormous effect on the changes of social work theories in future.

Keywords

Social Work

Theory

Systematic Review

* Corresponding Author
Study Type: Case Study
Received: 22 Nov 2014
Accepted: 31 Dec 2014

Please cite this article as follows: Hashibaf A, Farmani A, Babaeian N, Babapour M, Maarefvand M. Explanation, comparison and analysis of the process of social work theories formation (a systematic Review). Quarterly journal of social work. 2014; 3 (3); 16-25

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-12]

[DOR: 20.1001.1.1735451.1393.3.3.3.8]

مقدمه

یاری رساندن انسان‌ها به همنوعان خود از زمانی که بشر زندگی اجتماعی خود را آغاز کرد، وجود داشته است. مددکاری اجتماعی بصورت حرفه‌ای در اوایل قرن ۱۹ میلادی شکل گرفت اما بطور اخص در پاسخ به آثار مخرب جنگ جهانی دوم گسترش یافت. نظریه تشخیص اجتماعی مری ریچموند باعث شد مددکاری اجتماعی برای اولین بار بطور ساختار یافته به ارائه خدمات حرفه‌ای بپردازد.

مالکوم پین (۲۰۰۵) نظریه را تلاشی برای پاسخ دادن به سوال «چرا» درباره برخی از جنبه‌های یک واقعیت تعریف می کند. در حال حاضر نظریه‌ها نقش بسزایی در مددکاری اجتماعی ایفا می کنند. نظریه‌ها به مددکاران اجتماعی در تصمیم گیری اینکه چه کسی یا چه چیزی باید کانون ارزیابی یا مداخلات باشد کمک می کنند (هیلی،۲۰۰۵). در واقع این نظریه‌ها هستند که فعالیت‌های مددکاری اجتماعی را در پاسخگویی به مراجعین، ارزیابی، بهبود و تقویت خدماتی که ارائه می‌دهند، هدایت می کنند (پین،۲۰۰۵؛ هیلی،۲۰۰۵).

نظریه‌های مددکاری اجتماعی در قاب زمان مشمول تغییر، تکوین و انعطاف شده‌اند. همچنین باید توجه داشت که هیچ نظریه‌ای برای همیشه کارایی ندارد چراکه مراجعان دنیای خارج را با خودشان وارد فعالیت مددکاری اجتماعی می کنند و ماهیت مددکاری اجتماعی را تغییر می‌دهند و به این ترتیب نظریه را نیز دستخوش تغییر می کنند (پین،۲۰۰۵). از سوی دیگر علاوه بر تنوع مراجعین و واقعیت‌های اجتماعی مختلف جاری در جامعه، توسعه دانش، ارزش‌ها و مهارت‌ها در مددکاری اجتماعی زمینه را برای تغییر و ظهور نظریه‌های جدید فراهم می کنند. باید توجه داشت که پافشاری بر روی یک یا چند نظریه مشخص برای پاسخگویی به همه نیازهای گروه‌های هدف می‌تواند به عدم کارایی مددکاران اجتماعی منجر شود لذا ضرورت دارد نسبت به همه نظریه‌ها موضع انتقادی وجود داشته باشد.

با مرور منابع موجود در زمینه نظریه‌های مددکاری اجتماعی می‌توان دریافت که نظریه‌های بسیاری از سایر رشته‌ها به حرفه مددکاری اجتماعی وارد شده‌اند اما در مورد اینکه چه تعداد نظریه در مددکاری اجتماعی ارائه شده است، آمار دقیقی موجود نیست و هر یک از نویسندگان تعداد متفاوتی از نظریه‌ها را گزارش کرده‌اند. به طور مثال والش (۲۰۱۰) ۱۱ گروه از نظریه‌ها را گزارش کرده، پین (۲۰۰۵) بیش از ۲۰ نظریه را معرفی نموده است. پیتر لیمن و نیک کودی (۲۰۰۸) ۱۵ نظریه را در ۴ طبقه (رویکرد عمومی التقاطی، فرا نظریه‌ها، نظریه‌های سطح میانه، مدل‌های ارائه خدمات به جمعیت در معرض خطر) و کارن هیلی (۲۰۰۵) نیز حدود ۱۰ تئوری را در ۵ گروه اصلی (تئوری سیتم‌ها، رویکرد حل مسئله، دیدگاه نقاط قوت، رویکرد ضد ستم، رویکرد پست مدرن) مطرح و مورد بحث قرار داده‌اند.

نظریه‌های مددکاری اجتماعی هیچ‌گاه بطور جامع مورد مقایسه و تحلیل قرار نگرفته‌اند. تنها در برخی منابع مقایسه‌های محدودی میان دو یا چند نظریه صورت گرفته است. به عنوان مثال والش (۲۰۱۰) و پین (۱۹۴۷) در مواردی به مقایسه‌های محدودی پرداخته‌اند و یا مافت و اشفورد (۱۹۹۱) نظریه‌های سیستم‌ها، تشخیص اجتماعی، روان‌تحلیلی و مکتب التقاطی مورد مقایسه قرار داده‌اند. کامپتون و گالاوی (۱۹۹۹) نظریه‌های حل مسئله و بوم شناختی، جانسون (۱۹۸۳) نظریه‌های نظام‌های اجتماعی، کارکرداجتماعی، روان‌تحلیلی، تشخیص اجتماعی، حل مسئله و بوم شناختی، روبرتز و نی (۱۹۸۵) نظریه‌های مددکاری گروهی و جامعه‌ای، هاو (۱۹۸۷) نظریه فمنیستی، ضد تبعیض و حساسیت‌های نژادی-فرهنگی و تایلور و وایت (۲۰۰۱) نظریه‌های مددکاری اجتماعی مبتنی بر شواهد مانند نظریه‌های کارکردی و وظیفه‌مدار در مقابل نظریه‌های مبتنی بر نگرش‌ها و عواطف مانند نظریه‌های گشتالتی و انسان محوری را مقایسه کرده‌اند. به نظر می رسد، برامر (۱۹۷۳) با مقایسه ۱۲ نظریه التقاطی، روان‌تحلیلی، پدیده شناختی، رفتاری، منطقی، سیستمی، شیوه زندگی، سیستمی خانواده، چند فرهنگی، تحولات و آینده‌نگری، ارزشی و سیاسی وسیع‌ترین مقایسه را در مورد نظریه‌های مددکاری اجتماعی انجام داده است.

در این مقاله تغییرات نظریه‌های مددکاری اجتماعی در سه سده اخیر مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته‌اند.

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-12]

DOR: 20.1001.1.1735451.1393.3.3.3.8]

روش

این مطالعه به روش مرور سیستماتیک انجام گرفت. بدین منظور نظریه‌های مددکاری اجتماعی بدون محدود کردن زمان در ظهور و پیدایش آن‌ها تا سال ۲۰۱۴ در بانک‌های اطلاعاتی Science Direct و Pub Med, Elsevier, Google Scholar, Critical Social Work, SID, SAGEPUB, CIVILICA جستجو شدند. برای جستجو از کلید واژه‌های Social Work و Theory، همچنین نام‌های اختصاصی نظریات استفاده شد. در مجموع ۸۳۶۰ سند (شامل کتاب و مقاله) در جستجوی اولیه بدست آمد که تعداد ۲۲ کتاب و ۹ مقاله بر اساس معیارهای «ارتباط موضوعی مطالعات انجام شده با موضوع تحقیق حاضر، تکراری نبودن و مرتبط بودن پیام اصلی مطالعات با موضوع تحقیق، داشتن متن کامل جهت بررسی محتوای مطالعات یافت شده»، از ویژگی‌های لازم برای ورود به مطالعه برخوردار بودند. با توجه به معیارهای ورود، ۲۵ نظریه بر اساس روند تکوین، طول مدت مداخلات، تمرکز زمانی مداخلات، شیوه مداخلات، محور مداخلات و بستر مداخله مورد مقایسه قرار گرفته‌اند، که ماتریس مربوط به آن و اطلاعات استخراج شده در ادامه گزارش شدند (جدول شماره ۱)

جدول (۱) ماتریس نظریه های مددکاری اجتماعی

نظریه	فمنیست	رویکرد گفتمانی	رویکرد کارکردی	روان پویایی	مداخله در بحران	رویکرد تحلیل رفتار متقابل	خانواده درمانی ستیر	توسعه اجتماعی
عوامل زمینه ساز ظهور	مبارزه برای حقوق زنان	اعتراض به جزء گرایی در روانشاسی	مخالفت با تئوری من تشخیصی - روانی اجتماعی	جستجوی علل برخی بیماری‌های فاقد علائم فیزیولوژیک	بررسی واکنش‌های سوگ و پیشگیری از بحران‌های ناشی از آن	رفع کاستی‌های رویکرد روانپویایی به منظور دستیابی به نتایج سریع در بازه زمانی کوتاه	عبور از رویکرد روان‌تحلیلی و معرفی سیستم خانواده به عنوان واحد تغییر	جنبش اسکان/ کوشش‌های جوامع در جهت اصلاح اجتماعی
زمان ظهور	۱۸۲۹	۱۹۲۰ تا ۱۹۱۲	۱۹۳۰	۱۹۶۰ – ۱۹۳۰	۱۹۴۰	۱۹۵۰	۱۹۵۰	دهه ۱۹۵۰
نظریه پردازان	ویرجینیا وولف، ایگل آدامز، گیلیگان و دومیتلی	کهلر، کافکا، ورتایمر و پرلز و کورت لوین	اتو رانک، جسی تافت، ویرجینیا رابینسون	مری ریچموند، همیلتون، فلورانس هالیس، تول	روبرتز،مایر،کتل،جیمز و گلیلی لند	اریک برن . پیتمن . کوپر . ترنر	ویرجینیا ستیر	مورای راس،روتمن،هندرسون،توماس
روش مداخله	مددکاری جامعه‌ای (اقدام اجتماعی)	مددکاری فردی	مددکاری فردی و یا گروهی	مددکاری فردی	حل مسئله به روش رفتاری و شناختی	مددکاری گروهی با تأکید بر اصلاح پیش نویس‌های زندگی افراد	مداخلات سیستمی در سطح خانواده	مددکاری جامعه‌ای
هدف	رسیدن به وضعیت مطلوب و برابری و تساوی حقوق زنان و مردان	رشد آگاهی و مسئولیت پذیری مراجع در قبال خود و دستیابی به یکپارچگی ذهنی	کمک به مراجعین برای ایفای موفق نقش های اجتماعی	کمک به فرد، شرایط و یا هر دو ، برای دستیابی به شناخت و کاهش تضادهای درونی و یا بیرونی	قطع و یا کاهش عکس العمل های ناشی از بحران و بازگرداندن عملکرد فرد بحران دیده به سطح عادی	ایجاد شناخت رفتاری، احساسی و ذهنی و برقراری تعادل بین بخشهای مختلف حالات نفسانی	بازسازی روابط اعضای خانواده	مشارکت فعال و سازماندهی افراد جامعه در جهت برآورده ساختن نیازهای مشترک و مورد علاقه
گروه هدف	زنان، کودکان و پس از آن مردان	افراد فاقد تجربیات انطباقی	افراد و گروه های با مشکل در ایفای نقش و کارکردهای اجتماعی	افراد دارای اختلالات روانی و شخصیتی	افراد یا گروه ها در شرایط بحرانی	خانواده ها و گروه ها	خانواده ها با نژادهای مختلف	اجتماع و جوامع در مسیر توسعه
نقاط ضعف	خانواده ستیزی و بر هم ریختن ساختار خانواده	نادیده گرفتن مسائل اجتماعی به عنوان علت مشکل افراد، توجه کمتر به سیستم‌های فرهنگی، ضعف در احساس مسئولیت نسبت به دیگران	نادیده‌گرفتن عوامل و منابع بیرونی، سوق دادن افراد به سمت رفتار منفعلانه	تمرکز بیش از حد بر فرد، رعایت نشدن حق خود تصمیم‌گیری مراجع، استفاده از الگوی پزشکی در مداخلات به جای الگوی ارتباطات برابر.	نادیده گرفتن تغییر اجتماعی، نپرداختن به مشکلات اجتماعی و بحران‌های دائمی، ابهام در نقطه شروع کار و شیوه مراجعه فرد بحران دیده	تاکید افراطی بر عناصر شناختی، توجه بیش از حد به فرد در گروه و کم- توجهی به پویایی گروهی	تمرکز بیش از حد بر الگوهای ارتباطی و عدم توجه به تمامی ابعاد و ساختار خانواده و تمرکز بیش از حد بر خود (من)	تمرکز بیشتر بر جنبه اقتصادی توسعه نسبت به جنبه اجتماعی
نقاط قوت	خروج زنان از عرصه خصوصی و ورود به عرصه اجتماعی	افزایش خودآگاهی، افزایش احساس مسئولیت‌پذیری نسبت به خود، تقویت اتکا به حمایت درونی	سوق دادن افراد به سمت کشف استعدادهای بالقوه درونی خود و حمایت از فرد برای بالفعل رساندن این توانائیها. کمک به افراد به منظور تطبیق خواسته ایشان با توانمندیهای واقعیشان و امکانات موجود.	واکاوی عمیق شخصیت مراجع	متمرکز و ساختارمند بودن فعالیت، مقرون به صرفه‌بودن از نظر زمانی و اقتصادی	انسان‌محوری، سادگی و کارامدی در فرآیند مداخله	توجه به یکپارچگی نظام خانواده	مشارکت دادن افراد در امور مربوط به اجتماع خود، بهره-مندی تعداد بیشتری از افراد از خدمات
تمرکز زمانی مداخله	اکنون	اینجا و اکنون	اکنون	گذشته	اینجا و اکنون	گذشته و اکنون	اکنون	اکنون
طول مدت مداخله	کوتاه و میان مدت	بدون محدودیت زمانی	بدون محدودیت زمانی	بلند مدت	کوتاه مدت	کوتاه مدت	کوتاه و میان مدت	بلند مدت
مفاهیم کلیدی	زنان، برابری حقوق، محرومیت و نابرابری اجتماعی، حوزه‌های عمومی و خصوصی،	کل، محیط	خواست، اراده، فرآیند، زمان.	شخصیت، ناخودآگاه، لیبیدو، مکانیسم‌های دفاعی، مکانیسم‌های تطابقی و مقابله‌ای.	بحران، اضطرار	حالات نفسانی سه گانه (کودک، والد و بالغ)، پیش‌نویس زندگی . ساختار روابط	الگوهای ارتباطی ، مثلث روان-بدن-احساس ، پیام رسانی ، اعتبار انسانی	توسعه،جامعه مدنی،ظرفیت سازی، فراگیری اجتماعی،سرمایه اجتماعی
نقش مددکار اجتماعی	حساس کننده، آگاهی دهنده و حامی	آگاهی‌دهنده، آموزش‌دهنده	یاری‌دهنده، تسهیل گر و واسط	تشخیص دهنده و درمانگر	مداخله‌گر، اداره کننده، راهنما و مشاوره	آموزش‌دهنده، تقویت کننده و تسهیل گر	مداخله‌گر، واسط و آموزش دهنده	تعدیل‌کننده سرعت توسعه،مشوق،تجهی زکننده، راهنما،تسهیل-گر،قادرساز
کشور	انگلیس	-	-	-	-	-	آمریکا	انگلستان و آمریکای شمالی

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-12]

DOR: 20.1001.1.1735451.1393.3.3.3.8]

ادامه جدول (۱) ماتریس نظریه های مددکاری اجتماعی

نظریه	شناختی– رفتاری	نظریه سیستم عاطفی خانواده	وظیفه مدار	انسان محوری	تئوری دلبستگی	رویکرد سیستمی	خانواده درمانی ساختاری	رویکرد بوم شناختی	متمرکز بر راه حل
عوامل زمینه ساز ظهور نظریه	تلاش برای تکمیل رویکرد رفتاری	گزارش نتایج مطالعه خانواده‌های اسکیزوفرنیک	مطالعه مقایسه‌ای بین درمان کوتاه‌مدت و بلندمدت رید و شاین/ مداخلات ساختارمند استودت	جنبشهای ضد ماشین گرایی و ماده‌گرایی فرهنگ معاصر غرب	بررسی وضعیت خانواده های از هم گسیخته پس از جنگ جهانی دوم	تقابل با رویکردهای مبتنی بر فرد	مطالعه زمینه‌های بروز نشانه‌های مرضی در یک فرد در بافت الگوهای خانواده	ورود عناصر بوم شناختی به نظریه سیستمها	توجه بیشتر به مشتریان و تمرکز بر راه‌حل محوری
زمان ظهور نظریه	۱۹۵۵ تا ۱۹۷۰	۱۹۶۰	اواسط دهه ۱۹۶۰	دهه ۱۹۶۰	۱۹۶۰تا ۱۹۸۰	۱۹۷۰	۱۹۷۴	۱۹۸۰	۱۹۸۰
نظریه پردازان	جرج کلی ، آلبرت آلیس ، ارونبک، میچنبام	موری بوئن	ویلیام رید و لورا اپستین	آبراهام مازلو، کارل راجرز، ویکتور فرانکل، کارخوف، گلاسمن و کینز.	جان بالبی، هلو ، آینسورث	برتالانفی. پینکاس . میناهان	سالوادور مینوچین	گیتر من . جرمین . سیپورین	هانلون و وینر
روش مداخله	مددکاری مبتنی بر فرد و گروه به روش شناختی- رفتاری	مداخلات سیستمی در سطح خانواده	مددکاری اجتماعی فردی براساس همکاری دو جانبه	مددکاری فردی	مددکاری فردی و گروهی	مددکاری فردی، گروهی و جامعه ای	مددکاری با خانواده با تأکید بر مداخلات ساختاری	مددکاری گروهی و جامعه ای	مداخلات کوتاه مدت بالینی
هدف	تغییر شناخت و نظام باور فرد و اصلاح احساسات و رفتارها	اصلاح نظام عاطفی خانواده	تلاش در جهت حل یا تخفیف مشکلات مورد نظر و مطرح شده توسط مراجع	کمک به مراجع برای دستیابی به خودشکوفایی	کمک به مراجع برای درک و شناخت چگونگی تأثیر تجارب دلبستگی گذشته بر مشکلات فعلی و بازسازی شیوه های تفکر و رفتار	دستیابی به تعادل پویا و بهره‌گیری از اثرات مثبت تعاملات سیستمی	تغییر فرد در چارچوب خانواده و محیط اجتماعی	بهبود تناسب و سازگاری بین افراد و محیطشان در راستای افزایش منابع فردی و اجتماعی	ارائه راه‌حل به مشتریان جهت حل مشکلات
گروه هدف	افراد و گروه‌های دارای اختلالات خلقی و رفتاری	خانواده‌های طلاق، دارای عضو معتاد، دارای معلول و بیمار جسمی و روانی، دارای عضو فوت شده، ازدواج مجدد کرده، دارای مشکلات اقتصادی و فرهنگی و تربیتی کودکان، دارای تعارض زناشویی	افراد، گروه و خانواده های داوطلب تغییر	افراد دارای مشکلات روانشناختی و ارتباطی و قربانیان تفاوت‌های نژادی و قومی	کودکان با مشکلات ارتباطی، خشونت دیده و مقیم مراکز شبانه‌روزی	افراد . گروهها. خانواده ها. شبکه‌های اجتماعی. سازمانها	خانواده‌ها نیازمند تغییر	گروه‌ها .شبکه‌های اجتماعی . جوامع نیازمند سازگاری با محیط	فرد داوطلب تغییر
نقاط ضعف	مفید نبودن این نوع مداخله برای کسانی که فاقد بینش هستند	وقت گیر بودن ترسیم ژنوگرام، عدم دسترسی کامل به روابط بین نسلی، عدم پرداختن به نگرش های معنوی	تمرکز کم بر تغییر اجتماعی، ناتوانی در حل مسایل اجتماعی دیرپا و پیچیده، کاربردی نبودن در کار با مراجعین فاقد بینش و غیرداوطلب	ترویج فردگرایی و تکثرگرایی، تضعیف نظم و وفاق اجتماعی	تأکید صرف برارتباط گذشته مادر با کودک، نادیده گرفتن سایر شرایط جسمی، روانی و محیطی و فرهنگی تأثیرگذار بر رفتارهای فرد	فراگیری بیش از حد و کم توجهی به سطح خرد	مورد غفلت سازه معنویت و مذهب و ارتباطات ظریف خانوادگی و مسائل عاطفی - ناکارآمدی در تعامل با خانواده های نوظهور، عدم توجه به تغییر تمامی ابعاد و ساختار خانواده	مبالغه در اهمیت یکپارچگی و تلفیق بخشهای مختلف محیطی و نفی تضاد و تغییر	تمرکز بیش از حد بر هدف و گاهی فراموش کردن نوع مشکل، فنا شدن رفاه جمعی برای رفاه فردی، نبود مرز مشخص بین مراحل ارزیابی و مداخله و سطحی نگری
نقاط قوت	انعطاف پذیری در اجرای مداخله ویژه گروه‌های مختلف	پرداختن به روابط عاطفی	متمرکز و ساختارمند بودن فعالیت، مقرون به صرف بودن از نظر زمانی و اقتصادی	احترام و ارزش گذاشتن بر انسانها و تأکید بر رشد افراد	مفید بودن جهت استفاده در بهبود روابط والدین (به خصوص مادر) با فرزندان	در نظر گرفتن فرد در شبکه اجتماعی پیرامون	تمرکز بر تغییر رفتار افراد در ساختار خانواده	پرداختن به تفاوتهای بومی - نژادی	مشتری مداری، تمرکز بر تغییر، داشتن دیدگاه غیر خطی
تمرکز زمانی مداخله	اینجا و اکنون	گذشته	اینجا واکنون	اینجا و اکنون	گذشته	اکنون	گذشته و اکنون	اکنون	اکنون و آینده
طول مدت مداخله	کوتاه و میان مدت	بلند مدت	کوتاه مدت	بدون محدودیت زمانی	بلند مدت	بدون محدودیت زمانی	بلند مدت	میان مدت	کوتاه مدت
مفاهیم کلیدی	افکار، احساسات، رفتار، طرز عملکرد، مفهوم سازی.	سیستم عاطفی خانواده- الگوهای بین نسلی- روابط بین فردی،مثلث خانوادگی،تمایز یافتگی	وظیفه،قرارداد	همدلی، خلوص و صداقت، معنا گرایی، خودشکوفایی.	ایمنی، ناایمن یا اجتنابی، نا ایمن و دوگانگی عاطفی، نا ایمن و ازهم گسیخته.	شخص در موقعیت .تعادل پویا، همپایانی و چند پایانی . .هماهنگی و یکپارچگی	ساختار خانواده ، خود ابقایی، اجتماعی کردن، خود نظم دهنده مقیاس سنجش و ارزیابی خانواده ،مرزبندی، اتحاد	شخص در محیط . الگوی زندگی . سازگاری و تطابق	راه حل ، ارزیابی ، هدف ، مداخله ، مشتری
نقش مددکار اجتماعی	ارزیابی کننده، بسیج کننده، آموزش دهنده و مشاوره	مداخله گر، واسط، آموزش دهنده	اداره کننده، آموزش دهنده و راهنما	مشاور، آموزش دهنده و آگاهی دهنده	حامی و آگاهی دهنده	تسهیل گر ارجاع دهنده . واسط . برنامه ریز . آموزش دهنده . هماهنگ کننده	مداخله گر	تسهیل گر، برنامه ریز ، هماهنگ کننده	ارزیاب، مداخله گر
کشور	-	ناشویل هوم فریز Nashville Honephreys	آمریکای شمالی	-	-	-	-آرژانتین Argentina	-	-

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-12]
DOR: 20.1001.1.17354451.1393.3.3.3.8]

DOR: 20.1001.1.1735451.1393.3.3.3.8] [Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-12]

ادامه جدول (۱) ماتریس نظریه های مددکاری اجتماعی

نظریه	مصاحبه انگیزشی (راغب سازی)	ضد تبعیض	ضد ستم	تفکر انتقادی	توانمند سازی	رویکرد ساخت اجتماعی	رویکرد سرمایه اجتماعی	رویکرد مددکاری اجتماعی محیط زیست
عوامل زمینه ساز ظهور نظریه	توجه به مشتری محوری	جنبش‌های اجتماعی علیه تضادهای قومی و نژادی ناشی از مهاجرت درجوامع غربی، نژادپرستی و تبعیض جنسیتی	تحلیل‌های انتقادی در مورد ستم ناشی از نابرابری های قدرت در بخش‌های اجتماعی	تعدیل دیدگاه رادیکال و تلفیق نظریات فمنیستی، ضد تبعیض و توانمند سازی با نگاه انسان محورانه	برخاسته از کار با گروههای اقلیت نژادی انتقاد به نظریه های آزادی بخش (مانند فمنیست)	گذر از مفاهیم شخصی سازنده گرا به مفاهیم اجتماعی ساختار گرا	بستر سازی در جهت کاهش آسیب های اجتماعی و دستیابی به توسعه اجتماعی	افزایش چالش‌های زیست محیطی، دیدگاه حرفه‌ای فرد در محیط زیست و رابطه‌ی متقابل محیط زیست و مسایل اجتماعی
زمان ظهور نظریه	۱۹۸۰	اواخر دهه ۱۹۸۰	اواخردهه ۱۹۸۰	۱۹۹۰	۱۹۹۰	۱۹۹۰	۱۹۹۰	۲۰۱۲
نظریه پردازان	میلر و رولنیک و روتی	تامپسون	دومینلی،دالریمپل و بورک	راسل .فریر. سلیگمن. هیلی . جان دیویی	سولومون،لی	پارتون . ایابرون . وایت	پاتنام. فوکویاما . کلمن	دومینلی
روش مداخله	راه حل محور	مددکاری گروهی و جامعه‌ای با تأکید بر فعالیت‌های مشارکتی	مداخلات محدود از نوع مشارکتی در سه سطح پیشگیری، مداخله و بازتوانی	مددکاری فردی، گروهی و جامعه‌ای با تأکید بر مفهوم سازی مجدد	مددکاری فردی، گروهی و جامعه ای	مددکاری فردی و گروهی با تأکید بر بازسازی روایت‌ها و ادعاهای اجتماعی	مددکاری گروهی و جامعه‌ای	خرد، میانه، کلان
هدف	راغب سازی مراجع به تغییر رفتار	کاهش تبعیض، توزیع عادلانه منابع و برقراری عدالت اجتماعی	کاهش اثرات زیان آور نابرابری‌های ساختاری، توانمند کردن افراد برای مقابله با ستم ناشی از قدرت نابرابر	تغییر در شیوه اندیشیدن کنونی	غلبه افراد بر موانع اجتماعی در جهت دستیابی به خود شکوفایی در چارچوب ساختارهای موجود جامعه	ساخت تصویری مشترک از جهان ازطریق تعامل افراد با یکدیگر در زمینه‌های اجتماعی	انسجام تعاملات انسانی در قالب شبکه روابط اجتماعی	ایجاد همبستگی متقابل بین مردم و محیط‌های اجتماعی، فرهنگی و فیزیکی تلاش برای ارتقا و تضمین کیفیت زندگی همه موجودات زنده
گروه هدف	فرد مقاوم به تغییر	افراد،گروه‌ها و جوامع تحت تبعیض	افراد،گروه‌ها و جوامع تحت ستم	کلیه فعالان حوزه اجتماعی. افراد . گروه‌ها و تشکل‌ها	افراد و گروه‌ها	افراد و گروه‌ها معترض به روایت‌ها و ادعاهای اجتماعی	گروه‌ها و جوامع	همه موجودات زنده
نقاط ضعف	تمرکز بیش از حد بر فرد و نادیده گرفتن گروه و جامعه	عدم توجه یکسان به همه اشکال تبعیض، تاثیر گذاری اندک در سطوح فرهنگی و ساختاری	-عدم کارایی در شرایط پرمخاطره، ناکارآمدی در مورد افراد با مشکلات متناقض و متفاوت، غفلت از توجه به روابط قدرت در سطوح محلی، وابستگی به سایر نظریه‌ها، تعریف ستم بر مبنای نظرات افراد حرفه ای	تاکید افراطی بر تبیین های ساختاری و بی توجهی به تبیین های فردی از مشکلات اجتماعی	ناتوانی در حل مشکلات ساختاری اجتماع، آگاهی بخشی مراجعان به جای آموزش عملیاتی آنان، ناتوانی پاسخ گویی در ناامن و اضطراری، توانمند کردن گروهی به قیمت ناتوان کردن گروهی دیگر و در مواردی ایجاد ناسازگاری و تضاد درافراد جامعه	نسبی دانستن تمامی ادراکات و ارزشها	کم توجهی به آزادی‌های فردی و دشواری اندازه گیری	عدم گسترش رویکرد در بسیاری از کشورها نه به صورت تئوری و نه عملی
نقاط قوت	ترغیب افراد غیر داوطلب به تغییر	کاهش تبعیض در جامعه بخصوص اشکال تبعیض نژادی	آنالیز چند بعدی شرایط افراد تحت ستم، توجه به فرآیندهای تغییر محلی در راستای ایجاد تغییرات اجتماعی	تاکید بر تغییر اجتماعی به جای کنترل اجتماعی صرف	توجه به توانایی ها و ظرفیت های گروه-های هدف	انعطاف پذیری و تبیین همزمانی عناصر فردی و اجتماعی	تقویت مشارکت پذیری و اعتماد در جامعه	توجه به رابطه متقابل محیط زیست و مسایل اجتماعی
تمرکز زمانی مداخله	اکنون و آینده نزدیک	گذشته و اکنون	گذشته و اکنون	اکنون	گذشته و اکنون	آینده	اکنون و آینده	اکنون و آینده
طول مدت مداخله	کوتاه و میان مدت	بلند مدت	بلند مدت	بدون محدودیت زمانی	بلند مدت	بلند مدت	بلند مدت	بدون محدودیت زمانی
مفاهیم کلیدی	راغب سازی- مشتری محوری،	تبعیض ،برابری،تفاوت،مدل PCSعدالت اجتماعی،	ستم،قدرت نابرابر،عدالت اجتماعی،قرارداد	روشنگری. تردید سالم . قضاوت تعلیقی . نقد قطعیت‌ها و باور ها	توانمندسازی،مشارکت و خودیاری، نظارت و کنترل،منابع	قالب بندی مجدد افکار . روایت‌ها . ادعای حقیقت	مشارکت .اعتماد . شبکه روابط اجتماعی . منفعت جمعی	مددکاری اجتماعی سبز، تغییرات آب و هوا، مددکاری اجتماعی محیط زیست و توسعه پایدار
نقش مددکار اجتماعی	ترغیب کننده، مداخله گر	حساس کننده، آگاهی دهنده و اقدام کننده	حساس کننده، حامی، آگاهی‌دهنده و راهنما	مدافع . فعال اجتماعی.مذاکره کننده . آغاز گر . هماهنگ کننده	توانمندکننده،سازماندهی کننده،آگاهی دهنده	آموزش دهنده. مدافع .مذاکره کننده . آغازگر	آموزش دهنده . پژوهشگر، برنامه ریز، هماهنگ کننده	برنامه ریز، مداخله گر
کشور	آفریقای جنوبی و آمریکا(مکزیک)	-	انگلستان	-	آمریکا	-	-	-

یافته ها

همانطور که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود، اغلب نظریه‌های مددکاری اجتماعی در راستای تکمیل نظریه‌های قبلی ارائه شـده‌اند. بیشـترین فراوانی به لحاظ تمرکز زمانی در نظریه‌های مددکاری اجتماعی مربوط به تمرکز بر زمان حال و کمترین آن مربوط به تمرکز بر زمان آینده است. اغلب نظریه‌های مددکاری اجتماعی دارای مداخلات کوتاه مدت و میان مدت هسـتند و مداخلات بدون محدودیت زمانی دارای کمترین فراوانی اسـت. بیشتر نظریه‌های مددکاری اجتماعی در برگیرنده مداخلات بینش محور در راستای تغییرات نگرشی و تفکری هستند. در اغلب نظریه‌های مددکاری اجتماعی، محور مداخلات تمرکز بر فرد و مبتنی بر تعاملات درون فردی با هدف توانمندسازی است. قابل توجه اینکه نظریه‌های مددکاری اجتماعی معاصر به جای تمرکز صرف بر فرد، به مداخلات با تمرکز بر فرد و محیط پیرامون مبتنی بر تعاملات فردی–محیطی توجه بیشتری نشان داده‌اند.

بر اساس جدول شماره ۳ که روند کاملی را از نظریات عرصه مددکاری اجتماعی به ما ارائه می‌دهد، می‌توان برای ظهور و پیشرفت نظریات مددکاری اجتماعی در هر یک از حوزه‌های فردی، گروهی و جامعه‌ای با درنظر گرفتن رخدادهای جهانی چون جنگ جهانی اول و دوم و همچنین ظهور فمنیست، دسته بندی‌هایی را در نظر گرفت.

ورود ایالات متحده به جنگ جهانی اول مشکلات جدید و مددجویان جدیدی را برای مددکاران اجتماعی مطرح ساخت و آن‌ها برای اولین بار در حال رسیدگی به افرادی شدند که مشکلاتشان لزوما مالی نبود و از نوع مشکلات روانی و رفتاری بود. لذا برای رفع مشکلات آن‌ها با استفاده از کار فردی به عنوان روش اصلی نظریه‌های روان پویایی وارد حرفه مددکاری اجتماعی می‌شـوند و در واقع بعد از جنگ جهانی اول و در سـال های ۱۹۳۰ تا ۱۹۵۰ نظریه‌هایی با خاستگاه روان‌شناسی و روش مداخله فردی ظهور کرده‌اند. نظریه‌های مبتنی بر فرد به واکاوی عمیق شـخصیت افراد می‌پردازند و بسیاری از آن‌ها مقرون به صرفه‌اند. با وجودی که تمرکز زمانی مداخله روان پویایی و الگوی حل مسئله برگذشته مراجعان بوده است پس از آن نظریه‌هایی چون مداخله در بحران، تحلیل رفتار متقابل و شناختی رفتاری با ظهور خود بر «اینجا و اکنون» تاکید می‌کنند و در عین حال به دلیل طولانی مدت بودن مداخله روان پویایی و الگوی حل مسئله نظریه‌های مذکور با مداخله کوتاه مدت، فرایند عملیاتی خود را پیش گرفته‌اند. لیکن هنوز این نظریه‌ها دیدگاه روان–شناسانه داشته و به تغییرات اجتماعی و مشکلات اجتماعی نمی‌پردازند. با نگاهی به نقش‌های مددکاراجتماعی از جمله درمانگر، مداخله‌گر، اداره کننده، آموزش دهنده و... (جدول شماره ۱) می‌توان چنین استنباط کرد که نقش‌های مددکار اجتماعی بیشتر متکی بر عمل و تمرین بوده و مددکار اجتماعی بیشترین مشارکت را در مداخله به عهده داشته است.

با توجه به اینکه مشارکت مراجع کنندگان در نظریه‌های مبتنی بر فرد «موج اول» بسیار کم بود. نظریه‌های «موج دوم» (وظیفه مدار، انسان محور و دلبستگی) با افزایش مشارکت مراجعه کنندگان اما با همان تمرکز زمانی مداخله ظهور کردند. بنابراین از مشارکت مددکاران کاسته شده و بیشتر نقش راهنما، آگاهی دهنده و حامی را عهده‌دار شدند.

در سـال‌های ۱۹۸۰ با ظهور تکنولوژی، ورود اینترنت به جوامع و حرکت جوامع غربی به سـمت فردگرایی، شاهد ظهور نظریه‌هایی با محوریت مداخله متمرکز بر فرد (راغب سازی و متمرکز بر راه حل) یکی برای کار با افراد داوطلب برای تغییر و دیگری با افراد غیر داوطلب برای تغییر هستیم که مشارکت مددکاران بسیار پررنگ شده و نقش مداخله‌گر اصلی را به عهده دارند. خانواده درمانی در مددکاری اجتماعی با دو موج همراه اسـت به نظر می‌رسـد موج اول خانواده درمانی در پی موج دوم فمنیست و جنگ جهانی دوم و موج دوم خانواده درمانی در پی موج سوم فمنیست برای کار با خانواده‌ها ظهور کردند. خانواده درمانی موج اول با وجود اینکه به تمامی ابعاد ساختاری و معنوی خانواده توجه نداشته لیکن با روش مداخله سیستمی به بازسازی روابط اعضا و اصلاح نظام عاطفی در سطح خانواده می‌پردازند و با نگاهی مقایسه‌ای بین دو نظریه (ستیر و سیستم عاطفی) به نظر می‌رسـد این دو نه تنها به لحاظ تمرکز زمانی و طول مدت مداخله مکمل هم بوده بلکه مددکار اجتماعی در هر دو نظریه از نقش ثابتی (مداخله‌گر، واسط و آموزش دهنده) پیروی می‌کند. شاید بتوان خانواده درمانی ساختاری را نظریه‌ای برای کمک به خانواده‌هایی که در معرض خطرات موج سوم فمنیست قرار داشتند، دانست چرا که درصدد تغییر فرد در چارچوب خانواده و محیط اجتماعی‌اش می‌باشد. بر اساس این نظریه مددکار اجتماعی به عنوان مداخله‌گر با توجه به گذشته و اکنون با خانواده‌ها در یک بازه زمانی طولانی کار می‌کند.

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-12]

DOR: 20.1001.1.1735451.1393.3.3.3.8]

پس از جنگ دوم جهانی مددکاری اجتماعی در ایالات متحده نقش بزرگتری را در تمام انواع سازمان‌های جامعه‌ای، توسعه جامعه‌ای و برنامه‌ریزی جامعه‌ای بازی کرد و این حرفه شروع به اضافه کردن نظریاتی در داخل حوزه مددکاری اجتماعی نمود. بنابراین با وجود اینکه دهه ۱۹۵۰ را می‌توان تکیه بر کار متمرکز بر فرد دانست، اما جنگ جهانی دوم باعث ظهور توسعه اجتماعی با هدف مشارکت فعال و سازماندهی افراد جامعه در جهت برآورده ساختن نیازهای مشترک و مورد علاقه گردید.

در تقابل با رویکردهای مبتنی بر فرد موج دوم نظریه‌های مبتنی بر جامعه (سیستمی و بوم شناختی) با تکیه بر تعادل پویا و تناسب و سازگاری بین افراد و محیطشان وارد عرصه مددکاری اجتماعی شدند. مددکار اجتماعی به عنوان تسهیل گر و برنامه‌ریز با گروه‌ها، شبکه‌های اجتماعی و جوامع به فعالیت پرداخت. با وجودیکه در اکثریت نظریه‌های مددکاری اجتماعی، مددکاران تنها از یک گروه یا جنسیت خاص حمایت نمی‌کنند اما دیده می‌شود که در دهه ۱۹۷۰ با ورود فمنیست به عرصه مددکاری اجتماعی، مددکاران جزء گروه‌هایی قرار می‌گیرند که بطور ویژه مدافع حقوق زنان و کودکان هستند و پس از ظهور موج سوم فمنیست به سمت توانمند کردن زنان رفته و آنان را برای خروج از عرصه خصوصی به عرصه عمومی با حفظ ارکان خانواده حمایت می‌کنند. ظهور دیگر نظریه‌های انتقادی به دنبال نظریه فمنیستی مددکاران اجتماعی را از سطح فرد و گروه فراتر برده و آن‌ها را ترغیب می‌کند تا در جهت تغییر و اصلاح جامعه از طریق استفاده از نظریه‌های ساخت اجتماعی و سرمایه اجتماعی قدم بردارند.

در حوزه جامعه‌ای، مددکاران با توانمندی گروه‌های هدف خود به دنبال کاهش نابرابری‌ها، غلبه بر موانع اجتماعی، افزایش

جدول (۲) توزیع فراوانی و درصد فراوانی نظریه های مددکاری اجتماعی بر اساس روند تکوین، طول مدت مداخلات، تمرکز زمانی، شیوه و محور مداخلات و بستر مداخله

ویژگی‌ها	تفکیک مفاهیم	فراوانی	درصد فراوانی
روند تکوین	تکمیل نظریه های قبلی	۱۵	۷۱
	تقابل با نظریه های قبلی	۹	۲۹
طول مدت مداخلات	بلند مدت	۱۰	۴۱
	کوتاه مدت و میان مدت	۹	۳۷
	بدون محدودیت زمانی	۵	۲۲
تمرکز زمانی	تمرکز بر زمان حال	۱۲	۵۰
	تمرکز بر زمان حال و گذشته	۵	۲۱
	تمرکز بر زمان گذشته	۳	۱۲
	تمرکز بر زمان حال و آینده	۳	۱۲
	تمرکز بر زمان آینده	۱	۵
شیوه مداخلات	مداخله جامعه ای	۲	۸
	مداخله فردی	۵	۲۰
	مداخله تلفیقی (فردی گروهی جامعه ای)	۱۷	۷۲
محور مداخلات	مداخلات بینش محور (مبتنی بر تغیرات نگرشی و تفکری)	۱۴	۵۸
	مداخلات کنش محور (مبتنی بر تغییرات رفتاری و عملکردی)	۱۰	۴۲
بستر مداخله	متمرکز بر فرد (تعاملات فردی و توانمند سازی)	۱۶	۷۰
	متمرکز بر فرد و محیط (تعاملات بین فردی و فردی – محیطی)	۷	۳۰

جدول (۳) تحلیل نظریه‌های مددکاری اجتماعی بر مبنای موج‌های شکل گرفته در هر حوزه زمان ظهور و روش مداخله

حوزه‌های کاربردی نظریه ها در مددکاری اجتماعی	موج‌های شکل گرفته در هر حوزه	نظریه	زمان ظهور	روش مداخله
حوزه فردی	موج اول	روان پویایی / الگوی حل مسئله / کارکردی / گشتالتی / مداخله در بحران /تحلیل رفتار متقابل / شناختی رفتاری	۱۹۳۰-۱۹۵۵	فردی
	موج دوم	وظیفه مدار / انسان محوری / دلبستگی	۱۹۶۰	فردی
	موج سوم	متمرکز بر راه حل / راغب سازی	۱۹۸۰	فردی
حوزه خانواده	موج اول	خانواده درمانی ستیر/ خانواده درمانی سیستم عاطفی خانواده	۱۹۵۰ و ۱۹۶۰	خانواده
	موج دوم	خانواده درمانی ساختاری	۱۹۷۴	خانواده
حوزه جامعه ای	موج اول	توسعه اجتماعی	۱۹۵۰	جامعه
	موج دوم	سیستمی / بوم شناختی	۱۹۷۰ و ۱۹۸۰	جامعه
	موج سوم	فمنیست / ضد تبعیض / ضد ستم / انتقادی / توانمند سازی/ ساخت اجتماعی / سرمایه اجتماعی	۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰	جامعه
	موج چهارم	مددکاری اجتماعی محیط زیست	۲۰۱۲	جامعه

تعاملات بین افراد در زمینه‌های اجتماعی و ایجاد همبستگی متقابل بین مردم و محیط‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و فیزیکی هستند. در این دوره از زمان نقش مداخله گری مددکاران بسیار کمرنگ شده و به جای آن مددکاران به عنوان مدافعین و توانمندکنندگان در عرصه جامعه فعالیت می‌کنند. به نظر می‌رسد مفاهیمی چون جهانی شدن و عدالت اجتماعی، سرمایه اجتماعی در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ در گسترش نظریه‌ها با محوریت جامعه اثر گذار بوده‌اند.

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-12]

DOR: 20.1001.1.1735451.1393.3.3.3.8]

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش ۲۵ نظریه مددکاری اجتماعی به روش مرور سیستماتیک مورد بررسی و مقایسه قرار گرفت. هریک از نظریه‌ها بر اساس عوامل زمینه‌ساز و زمان ظهور نظریه، گروه‌های هدف و روش مداخله، تمرکز زمانی و طول مدت مداخله همچنین نقش‌های مددکار اجتماعی در کاربرد هریک از نظریات، مورد تحلیل و مقایسه قرار گرفتند.

بر اساس نتایج این تحقیق اغلب نظریه‌های مددکاری اجتماعی در راستای تکمیل نظریه‌های قبلی ارائه شده‌اند و بیشتر نظریه‌های مددکاری اجتماعی در برگیرنده مداخلات بینش محور در راستای تغییرات نگرشی و تفکری هستند. قابل توجه اینکه نظریه‌های مددکاری اجتماعی معاصر به جای تمرکز صرف بر فرد، به مداخلات با تمرکز بر فرد و محیط پیرامون مبتنی بر تعاملات فردی–محیطی توجه بیشتری نشان داده‌اند و اغلب بر ایفای نقش‌های آموزش‌دهنده و آگاه‌کننده توسط مددکاران اجتماعی تأکید نموده‌اند.

با توجه به اینکه بر اساس اسناد مورد مطالعه، سندی مرتبط یا هم راستا با موضوع مورد مطالعه یافت نشد، در نتیجه تحقیق حاضر بدون داشتن سابقه اجرایی قبلی و به عنوان موضوعی نو و ابتکاری به تحلیل و مقایسه نظریه‌های مددکاری اجتماعی پرداخته است.

دستاوردهای مطالعه نشان می‌دهد که روند ظهور و تکمیل نظریه‌های مددکاری اجتماعی، با در نظر گرفتن شرایط محیطی و رخدادهای تاریخی، هم دارای تغییرات عرضی در برش زمان و هم واجد جهش‌های تکمیلی در طول زمان بوده است.

همانگونه که در ماتریس قابل مشاهده است رویکردهای مبتنی بر تعادل و تناسب بین افراد و محیطشان، جایگزین رویکردهای مبتنی بر فرد شده و تاثیرات عوامل پیرامونی بر افراد و گروه‌ها مورد توجه و تمرکز خاص قرار گرفته‌است. مفاهیمی همچون جهانی شدن، سرمایه اجتماعی و عدالت اجتماعی در گسترش نظریه‌های مددکاری اجتماعی نقش موثری داشته و ظهور نظریه‌هایی از قبیل تفکر انتقادی، رویکرد ضد ستم و تبعیض، رویکرد ساخت اجتماعی و رویکرد مددکاری اجتماعی محیط زیست، فضاهای حرفه‌ای جدیدی را در راستای توانمندسازی و بهره گیری کارآمد از منابع محیطی و سایر زیر ساخت‌های نظام اجتماعی، برای مددکاران اجتماعی فراهم نموده است.

در مجموع می‌توان گفت عواملی مانند عدم مقبولیت جزءنگری‌های روانشناسی، ظهور امواج فمنیستی، ضرورت توجه به بحران‌های محیطی و اجتماعی، لزوم توجه خاص به جایگاه خانواده در جامعه و خروج از رویکردهای فرد محور همچنین ظهور تفکرات اجتماعی تاثیر گذار بر افراد، گروه‌ها و نهادهای جامعه، از ارکان اصلی گسترش و بروز آمدی نظریه‌های مددکاری اجتماعی ازاواخر قرن نوزدهم تا کنون می‌باشند.

در آخر پیشنهاد می گردد مددکاران اجتماعی با تکیه بر مهارت‌ها و دانش منطبق بر مفاهیم نظری و آموزه‌های نوین علمی به عنوان پیشگامان عرصه یاری‌رسانی و عاملین تغییر در جامعه، به رفع چالش‌های نظری و عملی این حرفه همت گمارند.

مددکاران اجتماعی ایران قادر خواهند بود با توسعه دانش‌های بنیادین و تلفیق الگوهای کارآمد، به تولید نظریه‌های منطبق با شرایط کنونی جامعه و یا بومی‌سازی نظریات موجود پرداخته و گام موثری در راستای توسعه و استقلال هر چه بیشتر این حرفه بردارند.

منابع

References:

Adler, P.W.(1999) Social Capital: "The Good, The Bad, and The Ugly"

Allan, J., Pease, B. Briskman, L. (2003) Critical social work: an introduction to theories and practices.

Beckett, Chris (2006). Essential Theory for Social Work Practice. SAGE publication. London

Brammer Lawrence M. (2001) The Helping Relationship Process and Skills. Translated by Karkia Parvane. Published (2)

Cpmton, Beulah Roberts. Galaway, Burt. (2009) Social work Process. Vol(1). Translated by Sadrossadat. S.J. Karimi. F. published (3)

Coady Nick, Lehmann Peter (2008). Theoretical Perspectives for Direct Social Work Practice: A generalist-eclectic approach (2nd edition). New York: Springer Publishing Company Coates, j. Ecology and Social work: Towards a new paradigm.

Ghader, Zahra. Tabrizi, Mostafa. Ahghar, Ghodsi.(2010) Satir Family Therapy on the Coping with marital

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-12]

DOR: 20.1001.1.1735451.1393.3.3.3.8]

conflict. Thoughts and behavior journal. Vol 3. No (11).
Healy, Karen (2005). Social Work Theories in Context: Creating Frameworks for Practice. New York: Palgrave Macmillan
Hekmat, Mohammad Asef.(2012) Educational Theory Feminism Review. Islamic Research and Training Journal. Vol. 4, No.1
James G. Daly, Jon Peters, Ron Taylor, Victoria Hanson, Delthea Hill.(2006) Theory discussion in social work journals: a preliminary study, 2006 advances in social work Vol. 7, No.1:1-19
Laura S. Abrams A. & Jené A. Moio, A Community development theory and ractice: bridging the ivide between 'micro' and 'macro' levels of social work, Allison Tan, presented at: NACSW convention 2009 october, 2009 Indianapolis, in critical race theory and the cultural competence Ilemma in social work education, a University of California at Los Angeles, Published online: 16 Mar 2013. Journal of Social Work Education, Vol. 45, No. 2 (Spring/Summer). Copyright © 2009, Council on Social Work Education, Inc. All rights reserve
Llewellyn Anne, Agu Lorraine, Mercer David (2008). Sociology for Social Workers. Translated by Faride Hemmati (1390). Tehran: samt
Louis C.Janson.(2006) Social Work Practice A Generalist Approch. Translated by Bazargani Mohammad Hossein. Published
Maft W.Mary(2011). Introduction to Social Word and Social Welfare. Translated by Ghaniabadi, Khadijeh. Published (5)
Macht, M. W., Ashford, J. B. (1991). Introduction to Social Work & Social Welfare New York: Merrill, an Imprint, of the Mac Millian Publishing Company
Mattaini, M. A., Lowery, C.T. and Meyer, C.H. (2002) Foundations of Social Work Practice.
Matthies, A .L and Ward, D. (2001) The Eco-Social approach in social work.
Nazari, Ali mohammad. Asadi, Masood. Shahini Ali.(2010).Effects of short-term family therapy Satir intimacy couples. Women and Family Studies Journal. Vol 2. No (5):109-129-
Payn Malcom.(2009) Social Work & Community Care. Translated by Zavareiee Fatemeh. Published (2)
Payne, M.(2002) The Politics of Systems Theory within Social Work.
Payne, Malcom.(2012) Modern Social work Theory. Third Edition. Translated by Allahyari, Talat. Bakhshinia, Akbar.Vol(1).
Piccard, Beety j (1989). Introduction to Social Work a primer (4th edition).Translated by Monirossadat Mirbaha and Akbar Bakhshinia (1373). Tehran: Scientific Publication Center of Islamic Azad Universit
Rodgar, Narjes (2010). History, ideas, trends and feminist criticism. Office of Women's Studies.
Sholman Lawrence (1999). The Skills of Helping Individuals, Families and Group. Vol(1). Translated by Mirbaha, Monirossadat. Bakhshinia, Akbar.
Salvador Minuchin (2011). Families & Family Therapy. Introduction & Translation by Sanai Bagher. Published (8).
Samaram Ezat Allah (1371). Social Work: work with individual. Tehran: roshd
Satir Virginia.(2009) Family Therapy Satir Approach. Translated by M.Shoaa Kazemi. S.Safe.
Satir Virginia.(2009) People Making. Translated by Birashk Behroz.
Shekari, Abbas. Kiani, Azam. Mohammadi, Safora.(2014) Feminist historical analysis of the development of education, with emphasis on comparative view of Imam Ali (AS) and Lacan. Fourth Congress of Philosophy of Education "Philosophical foundations of education reform in Iran"29-30. Mashhad Ferdosi University
Valerie D. Decker, Philip D. Suman, Barb J. Burge. Ankita Deka, Melanie Harris, Dwight J. Hymans, Michael Marcussen, Donna Pittman ,David Wilkerson, James G. Daley.(2004) Analysis of Social Work Theory Progression Published in 2004, Copyright© 2007 Advances in Social Work Vol. 8, No. 1 (Spring 2007) 81-103. Indiana University School of Social Work.
Walsh, J.(2010) Theories for Direct Social Work Practice (2nd edition). Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
http://online.sagepub.com/search
http://www.civilica.com/
http://www.sciencedirect.com/
www.elsevier.com
www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/
www.scholar.google.com
www.sid.ir

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-12]

DOR: 20.1001.1.1735451.1393.3.3.3.8]